

І. В. Спасибо-Фатєєва*

ПРОБЛЕМИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПРОФСПЛОК

Питання права власності завжди були проблемними, а відповіді на них неоднозначними. З часом ці питання нагромаджуються, а проблеми загострюються, якщо їх не вирішувати. З початку 90-х років, коли відносини власності зазнали істотних змін, кількість цих проблем почала збільшуватися в геометричній прогресії ситуація стає критичною. Їх критична маса ще трохи і свідчитиме про стійке небажання з боку держави вирішити проблеми власності, а за певним напрямком — не тільки загострити, а й ініціювати їх виникнення. Достатньо вказати на такі з них, як власність загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР, власність, що виникла внаслідок приватизації державного і комунального майна, в тому числі на житло та баг. ін.

Для дій держави та органів місцевого самоврядування властиво те, що вони поведуться в цивільних правовідносинах як владні суб'єкти, користуючись цим звичним для них статусом і забуваючи, що у відносинах власності вони є такими ж власниками, як і приватні особи. Та й як владні суб'єкти вони тим більш повинні зважувати кожен свій крок як стосовно прийняття нормативно-правового акта, так і його виконання. В дійсності ж виходить інакше, як у тій українській пісні: “Сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю”. Держава, озброївшись недосконалими законами та вельми неоднозначними підзаконними нормативно-правовими актами, рухається наступаючим демаршем на приватних осіб, які мають тремтіти від її дій, бо намір нею виражається не багато-не мало, а відібрати у них майно.

Так, заявивши про те, що з приватизацією квартир переходить право власності й на допоміжні приміщення, держава передала житловий фонд у комунальну власність, а з ним і намагання вже органів місцевого самоврядування пожитивитись за рахунок власників — ще раз приватизувати підвали та мансарди. Це і робиться повсюдно, не зважаючи на рішення Конституційного Суду України від 2 березня 2004 року про офіційне тлумачення положень Закону України “Про приватизацію державного житлового фонду”¹. Прямо як персонаж з відомого роману І. Ільфа та В. Петрова “Золоте теля” Паніковський, котрий говорив: “Я всіх продам, куплю та ще раз продам, але вже дорожче”.

Про інше державне майно, що було приватизовано, також постійні острахи — то держава обіцяє забрати, націоналізувати, то визнати недійсною приватизацію, то реприватизувати. Ходили чутки про якісь списки. Нині все стихло, люди трохи заспокоїлися, але хто впевнений, що не буде ще спроб це зробити?

Наступна тотальна для країни проблема — з об'єктами соціально-побутового призначення, які держава пообіцяла віддати безкоштовно, якщо буде приватизація членами трудового колективу майна того підприємства, де вони працюють. Але і тут так само. Ще одне прислів'я: “Я хазяїн свого слова — сам дав, сам і забрав”. Держава згодом схаменулася и зарепетувала: “Що ви? Хіба ж я говорила, що віддам у власність? Йшлося про передачу у безоплатне користування! А тепер ще раз викупувайте!”

© Спасибо-Фатєєва І. В., 2007

* професор кафедри цивільного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (Харків), доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України

¹ Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19.06.1992 р. // ВВР. — 1992. — № 36. — Ст. 524.

Так і до співів дійде: “Ох, раз, еще раз, еще много-много раз”. Хоча краще б сказати: “Этот стон у нас песней зовется”.

Нарешті, майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР також не дає спокою нашій державі. Звичайно, особливо ласий шматок — це майно профспілок. Ось на цьому і зупинимось конкретніше, бо вищенаведені проблеми вже робилася спроба обговорити², але, як кажуть, віз і понині там. Все ж-таки, будемо сподіватися, що держава зверне увагу на публікації та думки вчених і перестане чинити такої опір руху нашого українського суспільства до дійсно правового середовища. Адже ми вже скільки разів мали можливість впевнитися, що зовсім не достатньо про щось заявити, слід виходити з дійсності. Від того, що у нас в Конституції записано, що Україна є правовою державою, вона не наблизилася до статусу такої, і з таким поведінням з правом в Україні — тільки віддаляється від цього. Втім, перейдемо до проблематики профспілкового майна і спроб його передати у державну власність.

Трохи історії. За радянських часів існувала ВЦРПС, яка реорганізувалася у Загальну конфедерацію профспілок СРСР (далі — ЗКП СРСР). Внаслідок відомих подій — розпаду Союзу РСР і у відсутність існування єдиної держави, на території якої діяла мережа профспілок, вона також мала видозмінитися. В 1990 році шляхом виділення з ЗКП СРСР було створено Українську республіканську раду професійних спілок, яку, в свою чергу, було створено за рішенням з'їзду профспілок України. Цей з'їзд одночасно став установчим з'їздом незалежних профспілок України — Федерації незалежних профспілок України (далі — ФНПУ), що в подальшому стала йменуватися Федерацією профспілок України (далі — ФПУ). Як видно, мало місце припинення юридичної особи з правонаступництвом (реорганізація), внаслідок чого майно профспілок Союзу РСР, що перебувало на території України, стало належати профспілкам України — ФПУ. Підстави для цього були не лише цивілістичні — прийняття рішення вищими органами зазначених юридичних осіб, а й політичні. Тобто, як державне майно, що перебувало на території України, стало визнаватися майном Української держави, так і профспілкове майно, що перебувало у профспілок України, визнано було власністю останніх. При цьому Українська держава вирішила коло об'єктів свого права власності як правонаступника в цій частині Союзу РСР, а ФПУ — аналогічні питання щодо профспілкового майна.

В 1991 році було створено акціонерні товариства “Укрпрофоздоровниця” та “Укрпрофтур”, яким ФПУ було передане майно профспілок.

Таким чином, здавалося б, що на те майно, яке належало громадській організації і правовий режим якого був визначений Конституцією СРСР та гл. 9 ЦК УРСР (1963 р.)³ як соціалістична власність профспілкових організацій, держава права не має. Однак це так лише на перший погляд, а у держави інше бачення. З 1992 року Українська держава зазіхає на власність профспілок, про що свідчать постанови Верховної Ради України “Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України” 1992 року⁴, “Про майно загальносоюзних громадських

² Спасибо-Фатеєва І. В. Доктринальне тлумачення // Вісник Академії правових наук України. — 2005. — № 1. — С. 14-24; Спасибо-Фатеєва І. В. Брейн-ринг: Київський місцевий суд м. Харкова проти Конституційного Суду України // Юридична газета. — 2006. — № 14. — 27 липня. — С. 17; Спасибо-Фатеєва І. В. Колізії в праві України. Проблеми тлумачення // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Розвиток цивільного законодавства України: шляхи подолання кодифікаційних протиріч”. Київ, 28-29 вересня 2006 р. — К.: Юрид. ф-тет КНУ. — С. 34-39.

³ Цивільний кодекс УРСР від 18.07.1963 р. // ВВР УРСР. — 1963. — № 30. — Ст. 463.

⁴ Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України: Постанова ВРУ від 12.04.1992 р. // ВВР. — 1992. — № 29. — Ст. 407.

організацій колишнього Союзу РСР” 1994 року⁵ та Закон України “Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України” 2007 року⁶.

Тобто, і в 1992, і в 1994, і в 2007 роках *Верховна Рада України фактично відкинула (не визнала або ігнорувала) правонаступництво ФПУ і право власності* на майно останньої. Ці аспекти є різними, хоча й тісно пов’язаними між собою.

Щодо правонаступництва. Попри те, що профспілки Союзу РСР були громадською організацією і мали право самостійно визначатися з процесами реорганізації та правонаступництва, що вони й здійснили, Українська держава в цьому праві їм відмовляє, вказуючи в постановах 1992 та 1994 років, що правонаступники загальносоюзних громадських організацій будуть визначені законом, тобто державою.

Щодо прав на майно. Так само, попри закріплення майна на праві власності за недержавними юридичними особами, держава претендує на це майно. Це знайшло прояв:

— у вказівці в постанові Верховної Ради України 1992 року на тимчасове передання Фонду державного майна України (далі — ФДМУ) майна та фінансових ресурсів розташованих на території України підприємств, установ та об’єктів загальносоюзних громадських організацій, а в постанові Верховної Ради України 1994 року — про визнання тимчасово за державою права власності;

— у можливості приватизації майна профспілок під час існування такого дивного правового режиму майна, як тимчасове право власності держави;

— у втручанні державою в порядок визначення складу майна профспілок (беручи чи намагаючись взяти участь) в його інвентаризації,

— в обіцянці прийняти закон, яким би регулювалося право на майно загальносоюзних громадських організацій, хоча стосовно профспілкового майна це питання вже було вирішене.

Такий правовий режим, який мала намір запровадити держава постановами Верховної Ради України, не узгоджується з регулюванням відносин власності, адже *право власності тимчасово визнаватися не може*, бо воно безстрокове. Крім того, на момент видання Верховною Радою постанов вже було створено АТ “Укрпрофздоровниця” та “Укрпрофтур”, яким передане майно профспілок. Держава не може управляти майном, що належить приватним юридичним особам. У випадку ж непогодження ж з їх створенням і переданням їм у власність спірного майна держава мала це вирішувати не прийняттям постанов Верховної Ради, а зверненням до суду.

Проте, з 1992 року спостерігається намір з боку держави обійти судовий порядок вирішення цього питання. Це твердження набуло не тільки реального втілення в ті часи, а й в 2007 році, коли держава, нехтуючи рішеннями суду, які були винесені по цим спорам, ще раз продемонструвала свій намір, прийнявши Закон України “Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України”.

Суперечить здоровому глузду і позначення у вказаних постановах ВРУ на необхідність прийняття закону про майно загальносоюзних громадських

⁵ Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР: Постанова ВРУ від 04.02.1994 р. // ВВР. — 1994. — № 24. — Ст. 185.

⁶ Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України: Закон України від 22.02.2007 р. // ОВУ. — 2007. — № 19. — Ст. 755.

організацій, яким би визначався суб'єкт права власності на це майно. У всякої людини з нормальним мисленням виникає питання: що ж з майна профспілок залишиться, якщо державі цими постановами надавалися можливості розпорядитися їхнім майном?

Тобто чи ледве не увесь час існування Української держави ця проблема триває. Однак має місце істотна різниця між ситуацією 1992 року і навіть 1994 роками і 2007 році, коли було прийнято Закон України “Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України”. Щодо цього слід зазначити таке.

1. У цей період докорінно змінилося правове регулювання відносин у цілому і власності, зокрема. Прийнято Конституцію і ЦК України, якими значною мірою підсилюються гарантії прав власників. Цими законами наголошується, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності (ст. 41 Конституції України⁷, ст. 321 ЦК України⁸). При цьому використовується поняття *протиправності* як антипод *правомірності*. Це означає, що законодавець не може просто встановити в законі позбавлення або обмеження права власності, адже *право ширше за закон*. І закон може бути неправовим або таким, що не відповідає Конституції України.

Встановлення цього є компетенцією Конституційного Суду України. Саме такий підхід свідчить про непорушність права власності як загальну конституційну та цивілістичну засаду, якій мають підкорятись закони, що приймаються щодо цього приводу. Отже, закон має бути вторинним по відношенню до принципів права і враховувати їх. В Конституції та ЦК зазначається можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності лише як виняток із метою суспільної необхідності, на підставах і в порядку, встановлених законом і з виплатою попереднього і повного відшкодування їх вартості. Однак, це не має відношення до ситуації з майном ФПУ, оскільки прийняття спочатку постанов ВРУ, а потім і Закону “Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України” спрямовані *не на вилучення майна*, яке би визнавалося об'єктами права власності ФПУ, а *на встановлення його правового режиму*, що є наслідком невизнання за ФПУ права власності.

Таким чином, ми маємо по суті *спір про право*, адже ФПУ вважають себе власниками, а держава Україна її власником не визнає.

2. Попередні міркування приводять до того, що за наявності спору він має вирішуватися встановленим в ЦК способом, а саме: шляхом здійснення особою, чие право оспорується або не визнається, права на захист (ст. 15 ЦК України). В ст. 16 ЦК України наведені способи захисту прав осіб. Здійснення права на захист за ст. 20 ЦК України відбувається особою на свій розсуд і навпаки — нездійснення особою свого права на захист не тягне за собою його припинення. Згідно з ч. 2 ст. 328 ЦК України право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

З наведених міркувань слідує, що ФПУ вважається такою, що набула правомірно майно, яке перебуває у неї (в тому числі від загальносоюзних громадських організацій — профспілок).

3. Будучи власником, ФПУ згідно із ст. ст. 319 та 320 ЦК України вправі використовувати своє майно на власний розсуд, в тому числі для здійснення

⁷ Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВРУ. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

⁸ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ОВУ. — 2004. — № 11. — Ст. 461.

підприємницької діяльності. Наслідком реалізації цього права стало створення АТ “Укрпрофздоровниця” та АТ “Укрпрофтур”, до яких ФПУ було передано майно. Таким чином, можна прослідкувати зміну прав на майно профспілок України:

до 1990 року — це майно, що належало загальносоюзній громадській організації, тобто перебувало у профспілковій власності;

з 1990 по 1991 роки — майно належало громадській організації ФПУ, тобто за законодавством того часу перебувало у колективній власності (ст. 20 Закону УРСР “Про власність”⁹);

з 1991 року, тобто з відповідних дат державної реєстрації АТ “Укрпрофздоровниця” та “Укрпрофтур” це майно належало останнім як власникам також на праві власності.

Внаслідок цього вказане майно не може вважатися майном загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР, бо воно стало майном акціонерних товариств.

4. Держава в особі ФДМУ, не визнаючи право ФПУ на майно, подавала позови про визнання недійсними установчих документів названих АТ, оскільки в якості вкладів при їх створенні було передано майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР, яке позивач вважав державною власністю.

При цьому державу не присмучувало те, що створення зазначених АТ відбувалося в 1991 році, тобто до прийняття Верховною Радою України першої постанови (1992 р.), і дії ФПУ при цьому є правомірними, оскільки вона їх здійснювала як власник, маючи на це підстави, про які йшлося вище. До того ж, існує презумпція правомірності, тобто дії ФПУ є правомірними, поки ніхто не доведе зворотнє. Факт прийняття Верховною Радою України в 1992 та 1994 роках постанов не змінив і не міг змінити правового режиму спірного майна. Воно було і залишилося у власності АТ.

Оспорити державі установчих документів АТ не вдалося, бо в позовах було відмовлено і підтверджено право власності АТ на їх майно.

5. Не зважаючи на це, Українська держава продовжує не визнавати за ФПУ права власності, а тому — неправомірність розпорядження майном колишніх загальносоюзних громадських організацій (профспілок). У Законі України “Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України” при цьому вказується, що це майно створене протягом багатьох років за рахунок засобів держави, підприємств і трудящих. Очевидно, ця фраза свідчить про віднесення спірного майна до державної власності.

Щодо цього слід висловити таке.

По-перше, цим держава порушує судові рішення. І такі її дії є неправомірними. Якщо вже держава вдається до цього, то що говорити про приватних осіб? По-друге, згідно із ч. 1 ст. 326 ЦК України у державній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна. Шляхи набуття Українською державою майна при цьому ми не обговорюємо, але слід додержуватися правила: те, що було державною власністю за часи Союзу РСР, залишилося в державній власності України, а те, що не перебувало в державній власності, а було у власності профспілок або власності громадян чи кооперативів, не може вважатися державною власністю. Тому державі слід довести, що профспілки СРСР не мали права власності на своє майно, котре продовжувало

⁹ Про власність: Закон України від 07.02.1991 р. // ВВР. — 1991. — № 20. — Ст. 249.

залишатися в державній власності, не зважаючи на те, що воно передавалося профспілкам.

По-третє, це доведення має відбуватися в судовому порядку, оскільки є спір про право. Втім, судовий порядок вже вичерпав себе, і були прийняті відповідні рішення, про які йшлося вище.

По-четверте, в такому випадку прийняття Закону можна розцінювати як неправомірне обмеження права власності, бо підстави для цього абсолютно відсутні (ст. 41 Конституції України, ст. 321 ЦК України). Метою прийняття цього Закону є ще одна спроба довести наявність у держави права на майно профспілок колишнього СРСР, задля чого держава вважає за можливе нехтувати рішеннями судів і встановити це право за допомогою Кабінету Міністрів України, тобто свого ж державного органу, який зобов'язаний для цього створити робочу комісію, що фактично приречена вже тепер прийняти те рішення, яке вважає правильним держава.

Це свідчить про те, що які б рішення і коли б не приймали суди, держава вважає вправі їх не визнавати і не виконувати.

По-п'яте, вище були наведені формальні підстави для розуміння Закону "Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України" як неправового. Їх абсолютно достатньо для висловленого твердження.

Втім, не завадить повернутися до сутності спірного питання про наявність у профспілок СРСР права власності на передане їм державою майно, адже якщо вони були власниками, то й ФПУ стала власником. Отже, головне, з чим Українська держава не може змиритися, — це те, що спірне майно свого часу було передано державою профспілкам і це неспростовно. Однак не однозначно те, чи з'явився наслідком цього передання перехід права власності до профспілок? Тобто, держава неодноразово намагається скористуватися такою схемою: передав-то передав, але не у власність, бо передання ще не свідчить про виникнення права власності. Як вже зазначалося, держава опробувала такий підхід і на об'єктах соцкультпобуту, для чого свого часу видавалися нормативно-правові акти про інвентаризацію майна, що не увійшло до статутних фондів товариств, створених в процесі приватизації¹⁰.

Відомо, що майно може передаватися у власність і в користування. Втім, відповідь на поставлене питання не може надаватися без врахування тієї специфіки правового регулювання майнових відносин, яка мала місце за часи перетрубацій з 1917 року, а в подальшому — соціалізму, тобто до 1991 року. В ті часи панівною була державна власність, якою стала практично власність майже всіх суб'єктів права після націоналізації і яка в ст. 52 ЦК УРСР 1922 року була закріплена як державна (націоналізована і муніципалізована). В подальшому закріплювалося право соціалістичної власності, якою за ст. 87 ЦК УРСР 1963 року стала державна (загальнонародна), колгоспно-кооперативна, власність профспілок та інших громадських організацій.

На той час, враховуючи революційні зміни законодавства і намагання в ЦК УРСР поряд із збереженням дореволюційних механізмів запровадити практично протилежні, питання переходу прав на майно було вкрай суперечливим.

¹⁰ Про проведення інвентаризації державного майна, яке не увійшло до статутних фондів акціонерних товариств, створених у процесі корпоратизації та приватизації: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.1997 р. № 757 // ОВУ. — 1997. — № 54; Про управління державним майном, яке не увійшло до статутних фондів господарських товариств у процесі приватизації, але перебуває на їх балансі: Наказ Фонду державного майна України, Міністерства економіки України від 19.05.1999 р. № 908/68 // ОВУ. — 1999. — № 26. — Ст. 1250.

Разом із забороною відчуження державного майна як такого, що виключається з цивільного обороту (ст. 22 ЦК УРСР 1922 року), допускались виключення цим кодексом, а також положеннями про відповідні державні органи. При цьому слід враховувати, що це було закріплене в 1922 році і набувало чинності з 01.02.1923 р. До цього ж часу взагалі існувала тотальна плутанина. Однак, певні помешкання та інше майно передавалося профрадам і в 1921, і в інші роки. Так, наприклад, постановою Президії Всеукраїнського ЦВК № 66 від 12.12.1921 р. усі Губвиконкоми та Повітвиконкоми зобов'язані були дати Губпрофрадам і Повітпрофбюро помешкання для "Палаців Праці". По-друге, в ЦК УРСР 1922 р. йшлося про заборону обороту, під яким насамперед розуміється оплатне відчуження майна іншим власникам. Відтак, це було спрямовано на неможливість відчуження державної власності на приватну, яка на той час, хоч і була незначною, але ж існувала. Все інше перебувало в державній власності (виключення становили кооперативи, частка яких була зовсім незначною, бо на той час колгоспний рух ще не мав місця).

Тому можна стверджувати, що *держава намагалася виключити передання майна в приватну власність, а не виключити взагалі можливість передання майна тим утворенням, які не вважалися приватними власниками*. Серед останніх були й профради. Оскільки не йшлося про оборот, то не укладалися й договори і не зазначалося про оплату, але передання майна мало місце.

Нормативні акти того часу уникали не тільки виразів про право власності, а і взагалі *про право*, на якому передавалося державою майно. Так, постановою Українського Центрального виконавчого комітету від 5.04.1922 р. "Про палаци праці, будинки-комуни та будинки робочих" вказувалося на безоплатне *виключне володіння* профорганізаціями вказаними об'єктами. Що являло собою це право — не ясно, адже серед речових прав у ЦК УРСР воно не назване.

ЦК УРСР 1963 р. також надає перевагу виразу "передання" того чи іншого майна державою або державними організаціями не тільки іншим державним організаціям, а й колгоспам, кооперативним та громадським організаціям (ст. 91). Це так само свідчить про намір уникнути обороту майна, що відносилось до основних фондів (будівель, споруд тощо), яке на ті часи не кваліфікувалося як нерухомість у зв'язку з невикористовуваністю у праві того часу такої класифікації речей. Втім, передання майна і в цей час відбувалося. Підстави виникнення права власності у профспілок гл. 9 ЦК УРСР 1963 року не визначалося, як і в 1922 році.

Отже, аналіз законодавства тих часів не дає однозначної відповіді на питання про те, чи потягло за собою передання державою майна профспілкам перехід до них права власності. Очевидно, саме тому держава намагалася довести своє право власності на майно, яке нею передавалося свого часу профспілкам. Тобто передання державного майна, на її погляд, не привело до переходу права власності.

Навпаки, профспілки вважають, що з переданням майна держава позбулася свого права на нього, внаслідок чого вони набули це майно у власність.

Вирішення цього питання неможливе без теоретичних засад права власності. Це право розуміється як право особи на свій розсуд за своєю волею, незалежно від волі інших осіб володіти, користуватися і розпоряджатися майном (ст.ст. 316, 317 ЦК України 2003 року). Попередні ЦК УРСР (1922 та 1963 років), як і ст. 2 Закону України "Про власність", поняття права власності не містили, але його сутність залишалася такою ж. Та й взагалі спору щодо цього бути не може.

Якщо таке поняття взяти за основу, то власник, хай і передав своє майно іншій особі у володіння та користування і навіть якщо допустити й наділення цієї особи й правом на розпорядження ним, все одно зберіг би право на нього,

завдяки чому контролював би особу, якій він передав це майно, а також здійснював би якісь дії, що свідчили б про його відчуття власника. Держава ж, з переданням майна профспілкам, такого відчуття не мала. Вона не тільки не піклувалася про його утримання, передання в користування іншим особам, порядком експлуатації, не несла витрат по ремонту, а й ніяким іншим чином не управляла цим майном, наприклад, як це мало місце з державною власністю, закріпленою за державними підприємствами. Керівники останніх перебували під контролем держави, яка у такий спосіб управляла цим майном. Щодо майна, переданого профспілкам, то жодних дій, які могли б розцінюватися в якості дій власника, держава не здійснювала. І навпаки, всі ці дії здійснювали профспілки, які тим самим вважали себе власником. Така ситуація тривала не рік і не два, а з 20-х років, а те чи інше майно передавалося державою профспілкам протягом соціалістичного періоду існування Української держави.

Такий підхід свідчить про намір держави позбавитися свого майна і кореспондуючий намір профспілок набути це майно, до якого вони ставились як до свого. А це значить, як власники.

Тому ми маємо, по-перше, правомірність передання майна, по-друге, намір держави його передати назавжди профспілкам і нездійснення протягом тривалого часу прав і обов'язків власника щодо нього.

Всі висловлені аргументи здаються більше переконливими для того, щоб вважати наслідком передання державою майна профспілкам виникнення права власності у останніх, ніж збереженням цього права за державою.

І останнє, щодо аргументу, який міститься в преамбулі Закону України "Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України" про створення цього майна трудящими за рахунок коштів держави. Думається, що це не може вплинути на відповідь на питання про те, хто має право власності на майно, адже якщо особа є власником і створила майно за свої кошти, це не значить, що вона його не може на власний розсуд передати іншій особі у власність. При чому це стосується всіх власників. Це юридичні заперечення висловленого державою на свою користь аргументу.

Слід також враховувати і політико-соціальний аргумент. Профспілки хоч і є власниками, але майно, що їм належить, використовується для такого широкого загалу, який майже дорівнює поняттю український народ. Що державна власність подається з політико-теоретичних засад як загальнонародна, що власність профспілок не багато поступається цьому розумінню. Різниця в тому, що державною власністю управляють державні органи, а власністю профспілок — їхні органи. Втім, від цього сутність і призначення останньої не змінюються — вона обслуговує те широке коло осіб, які використовують профспілкове майно за призначенням — відпочивають, лікуються тощо. Тому стверджувати, що це майно створювалося всіма трудящими, а використовується невеличким гуртком — навряд чи вірно. Інша справа — кому належать надходження від цього використання.

Отже, держава вважає доцільним, шляхом доведення (але доведення за межами правового поля, не враховуючи встановлення права в судовому порядку за профспілками) свого права власності на майно, передане нею профспілкам, по-перше, набути управління цим майном, по-друге, отримати кошти від його експлуатації, по-третє, набути кошти від його приватизації.

Навіть якщо, попри всі умовиводи, наведені вище, допустити таку можливість, то питання про те, чи вигідно це буде українському народу, є демагогією. А саме цим оперує законодавець в Законі України "Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок

України”, зазначаючи, що він дбає про народ, але порушуючи в ім’я цього всі правові засади. Є великий сумнів щодо дійсної підстави цих намагань, адже народові за великим рахунком байдуже, хто набуде право власності на майно санаторіїв та будинків, аби тільки їх використання було доступним та якісним. Щодо поповнення бюджету за рахунок приватизації, то навряд чи слід очікувати від цього принципових змін, адже навіть доля коштів від приватизації “Криворіжсталі” залишається невизначеною, а це найбільші суми, які були отримані державою в цих процесах протягом всього їх здійснення.

Таким чином, наведений вище науковий аналіз і тлумачення законів, Конституції України та принципів права, дозволяє зазначити таке. Згідно з ч. 2 ст. 318 ЦК України всі суб’єкти права власності є рівними перед законом, що так само визначається у ч. 1 ст. 167 та ст. 1 ЦК України. Українська держава своїми діями по відношенню до профспілкового майна та до майна акціонерних товариств, яким воно було передане, фактично не дотримується цих приписів цивільних законів. Вона діє в цивільних правовідносинах власності як владний суб’єкт, намагаючись визнати за собою право власності на майно незаконними і неправовими способами. Цими її діями порушується не тільки право інших осіб, які вважають це майно своїм, а й судові рішення, якими підтверджується право власності недержавних осіб на майно. Тобто держава припускається тотального порушення — Конституції України, ЦК України, ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України¹¹, якою встановлюється обов’язковість судових рішень.

Враховуючи те, що судовими рішеннями вирішений спір про право, внаслідок чого відпали причини, підстави і механізми для незгоди з таким визнанням встановлення законом мораторію як одним із механізмів, завдяки якому держава продовжує вирішувати питання про право власності на майно профспілок попри всіх вимог законів, є неправовим кроком з боку держави.

В цілому таке становище не може вважатися прийнятним для держави, яка вважає себе правовою.

¹¹ Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 16. — Ст. 1088.